

IV.4

Poučevanje etike v okviru študijskega programa Psihologija na Univerzi Sigmunda Freuda – podružnica Ljubljana

Andreja Poljanec

Povzetek

Zasebna Univerza Sigmunda Freuda Dunaj je akreditirana pri avstrijski republiški komisiji za visoko šolstvo. V Ljubljani deluje podružnična enota Fakultete za psihologijo. Univerza deluje v skladu z avstrijskim zakonom ter etičnimi smernicami za opravljanje poklica psihologa. Podružnice izven Avstrije (Italija, Nemčija, Slovenija) pa upoštevamo tudi kodekse in zakone države, v katerih delujemo. V ljubljanski podružnici tako upoštevamo *Kodeks poklicne etike psihologov* (Društvo psihologov Slovenije, 2019), etični red SFU Ljubljana in druge pravilnike, ki se nanašajo na etično delovanje tako študentov kot tudi predavateljev. Učni načrt je za vse podružnice poenoten. Na dodiplomski ravni študente spremljamo individualno od uvodnega seminarja pa vse do zaključka študija. Izkušveni predmeti, ki se osredotočajo na raziskovanje sebe in na skupinsko dinamiko, študentom omogočajo vpogled vase, v sočloveka. Razporejeni so skozi vse semestre in omogočajo kvaliteten razvoj za opravljanje poklica.

Skupni imenovalec večine teoretičnih in praktičnih predmetov predstavlja etika. Študenti spoznavajo različne vidike etičnih

kodeksov. Znanje utrjujejo preko seminarskih, raziskovalnih in projektnih nalog. Na dodiplomski stopnji je praksa izbirna, na magistrski pa obvezna in pri njej pridejo v stik s konkretnimi etičnimi dilemami, ki jih razrešujejo na obvezni skupinski superviziji. Pred začetkom prakse poslušajo seminar s področja mobinga. Vzgoja mladih za etično držo na različnih ravneh tako poteka vso študijsko pot. Na univerzi smo vzpostavili telefon »Prisluhnem ti«, kjer študenti z različnih psiholoških, psihoterapevtskih in psihosocialnih programov preko prostovoljstva razvijajo čut za ljudi, empatijo in preko rednih supervizij razvijajo etično držo pri svetovalnem delu.

Ključne besede: samozavedanje, skrb zase, supervizija, praksa, prostovoljstvo

Uvod

Na zasebni Univerzi Sigmunda Freuda (v nadaljevanju tudi SFU) Dunaj, ki je akreditirana pri avstrijski republiški komisiji za visoko šolstvo, delujejo štiri fakultete, poleg Fakultete za psihologijo še Pravna in Medicinska fakulteta ter Fakulteta za psihoterapevtsko znanost, s podružnično enoto v Ljubljani. Fakulteta za psihologijo ima podružnične enote v Linzu, Berlinu, Milanu in Ljubljani ter je zavezana k sledenju avstrijskim ter mednarodnim etičnim kodeksom in upoštevanju zakona o psihološki praksi, ki je bil v Avstriji sprejet leta 2013.¹ Podružnice izven Avstrije (Italija, Nemčija, Slovenija) so zavezane tudi k upoštevanju etičnih kodeksov in zakonov, ki veljajo v državah, v katerih delujemo.

Na matični Fakulteti za psihologijo na Dunaju je organizirana etična komisija, ki je posebej odgovorna za presojanje etičnih izzivov pri raziskovalnih projektih, upošteva Helsinško deklaracijo (World Medical Association, 2013). Zasebna Univerza Sigmunda Freuda sledi trenutnim smernicam Avstrijske agencije za raziskovanje (The Austrian Agency for Research Integrity, 2016). Prav tako pa je Avstrijska konferenca zasebnih univerz (Österreichische Privatuniversitäten Konferenz (ÖPUK)) članica avstrijske agencije za raziskovalno integriteto (Austrian Agency for Research Integrity).

1 Celotna pravna ureditev, povezana z avstrijskim Zakonom o psihologih, je objavljena na spl. strani Bundesrecht konsolidiert: Gesamte Rechtsvorschrift für Psychologengesetz (<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20008552>).

Komisija na matični Fakulteti za psihologijo na Dunaju je odgovorna za presojanje raziskovalnih projektov, ki se odvijajo na kateri koli podružnični enoti pod okriljem Fakultete za psihologijo. Pregleduje projekte, ki vključujejo delo z ljudmi in ki bi lahko škodovali telesni ali duševni integriteti, okrnili pravico do zasebnosti ali katere druge osebne pravice. Komisija presoja tudi varnost in blagostanje živali ter skladnost načrta raziskave z zahtevami zakonodaje o zaščiti živali pri raziskavah, ki vključujejo uporabo živali na način, ki presega zgolj opazovanje.

V podružnicah po Evropi upoštevamo kodekse in zakone, ki veljajo za posamezno državo, ter jih vključujemo v izvajanje študijskega programa. Na ljubljanski podružnici imamo npr. za svojo enoto in za zagotavljanje kvalitetnega etičnega delovanja v slovenskem prostoru s strani sveta zavoda lasten *Etični red Univerze Sigmunda Freuda Dunaj – podružnica Ljubljana*, ki opredeljuje etični kodeks ter etična načela dejavnosti SFU Ljubljana (Univerza Sigmunda Freuda Dunaj – podružnica Ljubljana, 2022a). V njem so zapisane smernice etičnega delovanja tako za študente kot tudi za predavatelje in ostalo osebje. Za reševanje kršitev v naši podružnici deluje Častno razsodišče, ki ga določa *Pravilnik o delu častnega razsodišča* (Univerza Sigmunda Freuda Dunaj – podružnica Ljubljana, 2022b). Podporo pri ohranjanju etičnih standardov nudita še *Pravilnik o disciplinski odgovornosti študentov Univerze Sigmunda Freuda Dunaj – podružnica Ljubljana* (Univerza Sigmunda Freuda Dunaj – podružnica Ljubljana, 2020a) ter *Pravilnik o varovanju osebnih podatkov Univerze Sigmunda Freuda Dunaj – podružnica Ljubljana* (Univerza Sigmunda Freuda Dunaj – podružnica Ljubljana, 2020b).

Na vseh podružničnih enotah izvajamo študij po istem učnem načrtu, vendar glede na različnost pedagoških pristopov, osebnosti predavateljev, družbenih, pravnih in kulturnih značilnosti dežele vsaka podružnica izpeljavi učnega načrta doda določeno mero edinstvenosti. V osrednjem delu poglavja bom zato predstavila poučevanje etike na ljubljanski podružnici, skladno z učnim načrtom Fakultete za psihologijo.

Spoznavanje in uporaba etičnih standardov

Dodiplomska stopnja

Na dodiplomski stopnji študenti spoznavajo in usvajajo znanja ter spretnosti z različnih temeljnih področij psihološke znanosti. Študijski pristop je integriran s predmeti, kot so Sociologija, Historična antropologija,

Teorija kulture ipd. Na ta način se močnejše usmerja v družbene, sociološke in humanistične teme. Vaje in delo na sebi potekajo v majhnih skupinah, študente pa ves čas tudi individualno spremljamo. Na ta način skrbimo za optimalne možnosti njihovega razvoja.

Skrb zase – kvalitetna podlaga skrbi za druge

Temeljna podlaga za čim etičnejše delovanje sta posameznikov čustveni stik s seboj in z drugimi (Evans idr., 2012; Silvia in O'Brien, 2005) ter poznavanje in upoštevanje etičnih ter strokovnih standardov. Zavedanje svojih misli, čustev in sposobnost zrelega presojanja ter vedenja ob predhodnem znanju s področja etike so osnova za neprenehni razvoj etike na različnih ravneh in na različnih področjih. Odražajo se tako pri spoštovanju človekovih pravic kot pri strokovni kompetentnosti, odgovornosti pri poklicnem delu (Ridley idr., 1992; Richards idr., 2010). Na SFU Ljubljana smo glede na omenjena dognanja pred vpisom študentov zanje uvedli deseturni uvodni seminar, kjer se spoznajo z delom v skupini, razmišljanjem o sebi ter določenimi vidiki psihologije kot znanosti. Ob tej izkušnji lahko v miru presodijo, ali so za ta poklic primerni, prav tako pa psiholog, vodja seminarja, vodi študija odda presojo o ustreznosti kandidata.

V prvi semester smo umestili predmet Vaje samozavedanja, s čimer poudarimo pomen zavedanja svojih čustvenih in kognitivnih procesov, skrbi zase, ter omogočimo trening sposobnosti vživljanja v druge, kar so pomembne kvalitete psihologa in etičnega ravnanja. Študenti se v skupini urijo v spoznavanju sebe, razvoju čustvene občutljivosti, vživljanju v druge in obenem ohranjanju sebe. Učijo se prepoznavanja osebnih meja ranljivosti in izpostavljenosti ter upoštevanja izpostavljenosti in ranljivosti kolegov. Konkretno izkusijo pravico, da se postavijo zase in trenirajo spoštovanje različnosti. Doživijo, da se le v zaupnih in varnih odnosih počutijo sproščene ter sprejete, da v takem vzdušju lahko o sebi in o drugih razmišljaš v miru in z visoko občutljivostjo. S pomočjo te izkušnje bodo tudi kasneje v poklicu, posebej pri delu z ljudmi, lažje zmogli poskrbeti za varno vzdušje in občutek sprejetosti.

Na magistrski stopnji so študenti ob izvajanju prakse vključeni v supervizijsko skupino, ki na profesionalen način dograjuje razvoj področja etičnega ravnanja v poklicu. Skrb zase, zavedanje in deljenje svojih stisk je najrazvitejši način socialnega vedenja ter omogoča najpolnejši razvoj posameznika skozi vse življenje (Porges, 2017). Poklic psihologa

je poslanstvo in priložnost, da se drug ob drugem razvijamo v etično vse bolj ozaveščene posameznike in soustvarjamo razvoj zdrave družbe.

V nadaljevanju bom predstavila spoznavanje in upoštevanje etičnih standardov na SFU Ljubljana po različnih sklopih.

Historia magistra vitae est

Preko pogovorov s predavatelji na dodiplomski ravni ter glede na analizo učnega načrta se področje spoznavanja, razumevanja in uporabe etičnih standardov bolj ali manj intenzivno ter v različnem obsegu vključuje v skoraj vse predmete (v več kot 90 % predmetov). Etika je torej pri izobraževanju in vzgoji bodočih psihologov skupni imenovalec ter poudarek na različnih področjih delovanja. V nadaljevanju bomo predstavili okvirni način poučevanja etike po različnih predmetih – pri nekaterih je etični vidik glede na ure, ki so temu področju posvečene, bolj izpostavljen, pri nekaterih manj. Izpostavili bomo tiste, ki etiki posvečajo večjo pozornost.

Kot vsaka zgodovina se tudi zgodovina psihologije pokaže kot velika učiteljica – v svojem mladem, a bogatem obdobju razvoja vede kaže številne etične dileme, s katerimi so se in se še soočamo psihologi, odstre spodrsnjaje v zgodovini psihologije, iz katerih smo, kolikor smo kot ljudje zmogli, potegnili dragocena spoznanja, in ki se jih sedaj skušamo držati ter jih dograjevati (Koocher, 2007). Tako se pri predmetu Zgodovina paradigem v psihologiji etiki posveti približno deset ur. Skozi posamezne zgodovinske dogodke študenti skupaj s predavateljem razpravljajo o etičnih dilemah eksperimentov v zgodovini. Etične vidike ali dileme se upošteva načrtno, strukturirano in čim bolj predano – kadar koli tema »vabi« k razpravi. S študenti prediskutiramo nekaj primerov, ki jih obravnava sledeča literatura: American Psychological Association (1953), Asch (1955), Festinger in Carlsmith (1959), Korn (1997), Milgram (1963), Pickren in Tomes (2002), Sechzer (1983), Watson in Rayner (1920). Študenti na temo etike pri zgodovini izdelajo tudi seminarsko nalogo. V nadaljevanju bomo predstavili obravnavanje etike po posameznih področjih.

Etika v raziskovanju

Stremenje k etično čim kakovostnejšemu znanstvenemu pristopu študenti razvijajo pri predmetih Uvod v metode empiričnega humanističnega družboslovnega raziskovanja ter Uvod v metode eksperimentalne psihologije. Spoznajo slovenski *Kodeks poklicne etike psihologov* (Društvo psihologov Slovenije, 2019) in *Kodeks ameriškega psihološkega združe-*

nja (American Psychological Association, 2017). Pri teh dveh predmetih na predavanjih etičnim vidikom namenijo približno po tri do štiri ure. Poleg tega pa študenti pri teh dveh predmetih že v prvem letniku opravijo manjše raziskave, kjer skušajo kar najbolje aplicirati etiko raziskovanja. Predvsem so izpostavljena načela profesionalne etike pri raziskovanju. Kritično se npr. pogovorijo o Milgramovih eksperimentih, kjer je šlo za namerno izpostavljanje udeležencev hudemu kratkotrajnemu stresu in potencialni dolgoročni duševni škodi (Burger, 2009).

Pogovorijo se o izsledkih raziskave Tine Zupan in Bucika (2000), kjer sta avtorja ugotovila, da imajo tako psihologi kot študenti pomanjkljivo znanje o poklicni etiki, kar pomeni, da v primerih etičnih kršitev storijo manj, kot bi po svojih zmožnostih lahko, in da so tisti, ki so imeli krajšo delovno dobo, pogostejše odgovarjali v nasprotju s priporočili etičnega kodeksa.

Nadalje, ena izmed raziskav (Kleinsman in Buckley, 2015) je preučevala čustveno »okužbo« na skoraj 700.000 naključno izbranih uporabnikov družbenega omrežja Facebook, ne da bi te predhodno obvestila ali jim poslala obveščeno soglasje. Soglasje za sodelovanje v raziskavi je pomembno iz dveh vrst razlogov, tako etičnih kot legalnih. Takšne prakse raziskovalcev vodijo »korak nazaj« od že sprejetih etičnih standardov (Kleinsman in Buckley, 2015).

Nadaljnja znanja ter občutek za doslednost uporabe etičnih načel pri raziskovanju pridobijo pri Statistiki 1, v poletnem semestru prvega letnika. Pri predmetu poudarijo osnovne vidike etike raziskovanja, temu področju posvetijo približno dve uri. Tudi pri predmetu Psihometrija (drugi letnik) okrepijo etično držo in razširijo znanja o etičnih standardih testiranja, merjenja ... Pri tem predmetu spoznajo tudi delovanje etičnih komisij na interdisciplinarnih področjih: npr. delo Komisije Republike Slovenije za medicinsko etiko, komisije Zdravstvene fakultete Univerze v Ljubljani, etične komisije pri raziskavah s področja psiholingvistike in nevrolingvistike Univerze v Novi Gorici, etične komisije Oddelka za psihologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani idr. Za nalogo morajo poiskati spletne strani združenj s konkretnimi dokumenti. Pri predmetu opredelijo tudi posledice neupoštevanja in kršenja pravil. Etičnemu področju posvetijo okoli pet ur ter pridobljeno znanje uporabijo tudi pri projektnih nalogah.

Precej obsežen je v drugem letniku predmet Kvalitativne metode raziskovanja (150 ur), kjer študenti dobijo specifično izkušnjo raziskovalne

etike. Razvoju etične drže pri tem predmetu namenijo približno šest do osem ur. Poleg tega pa tudi pri tem predmetu delajo domače naloge, pri katerih se redno preverja izpolnjevanje etičnih standardov glede na *Kodeks poklicne etike psihologov* (Društvo psihologov Slovenije, 2019) – vse od načrtovanja, izbire raziskovalne tematike, izvajanja raziskav, načina vzorčenja, oblike raziskave, transparentnosti za vključene osebe, varstva osebnih podatkov, etičnega ravnanja z vključenimi osebami do ustrezne interpretacije rezultatov. Pridobivanje podatkov na kvalitativen način je še nekoliko občutljivejše, zato so na etično držo še posebej pozorni pri izbiranju raziskovalne tematike, načrtovanju in izvajanju raziskav, na področju vzorčenja, pri obveščenih soglasjih in transparentnosti za vključene osebe, varstvu podatkov, etičnem ravnanju z vključenimi osebami, ustreznosti interpretaciji. Študenti se spoznajo s postopki etične komisije, ki deluje na matični enoti na Fakulteti za psihologijo na Dunaju. Etične dileme in teme so pri tem predmetu obravnavane redno ter s posebno skrbnostjo, ob čemer lahko študenti razvijajo specifično občutljivost do udeležencev.

Predmeta Priprava na diplomsko delo ter Znanstveno pisanje, ki sta glede na predmetnik na urniku v tretjem letniku, nadgradita in omogočata spretnejše ter natančnejše apliciranje pridobljenega znanja in spoznanj z vidika znanstvenih, pravnih ter etičnih standardov v raziskavi za diplomsko nalogo, ki je empirična in s katero se po našem programu zaključi prva stopnja.

Etika v različnih kontekstih in na različnih področjih psihologije

Specifična področja etike na dodiplomski stopnji predstavimo pri predmetnih, ki obravnavajo posamezna psihološka področja. Tako se pri Razvojni in edukativni psihologiji etičnim temam nameni med šest do osem ur pouka, posebej pri poglavjih o čustvih, teorijah inteligentnosti, vlogi svobode pri stališčih, doživljanju, ustvarjalnem delu. Posebna pozornost je namenjena etiki obravnave človeka v otroštvu, mladosti, starosti ter pri obravnavi razvojnih značilnosti oseb s posebnimi potrebami kot posebej ranljivih skupin. Pri spoznanjih o vlogi svobode se študenti posebej spoznajo z deli Frankla in Trstenjaka, ki sta veliko pozornosti namenila poglobljanju spoznanj, pomembnih za poklicno etiko pri delu z ljudmi in za ljudi. Posebno pozornost se nameni etiki odnosa med učiteljem in učencem, med profesorjem in študentom/dijakom, s poudarkom

na dostojanstvu in spoštovanju razlik, upoštevanju hierarhije odnosov, spolne nedotakljivosti in podobnih ključnih ter tudi družbeno perečih tem. Dotaknejo se tudi tem iz zgodovine, kot npr. izjave Harryja Harlowa – kot navaja Deborah Blum (1994, str. 96): »Harlow je v svojih raziskavah šel do točke, ki je za mnoge ljudi presegala zdrave meje.« Harlow je v enem od intervjujev izjavil: »Edina stvar, ki me zanima, je, ali od opic dobim rezultate, ki jih lahko objavim. Do njih nimam in nikoli nisem imel nobenih občutkov. Res ne maram živali. Preziram mačke, sovražim pse. Kako imaš lahko rad opice?«

Pri Razvojni psihologiji se obravnava tudi primer Genie kot problematiko zanemarjanja, pomena odnosov ter vpliva na razvojne deficite (Rymer, 1994).

Preko vaj in seminarjev (10–12 nalog) študenti dobijo izkušnjo in vpogled v konkretne primere, saj morajo vsakič vključiti pogled tudi z vidika etike. Pri obravnavanju poglavja o učenju pri nalogi npr. razmišljajo o lastni učni biografiji in s tem povezanih etičnih dilemah, npr. o krivicah, ki so jih morda doživeli pri ocenjevanju, o enakopravni obravnavi vseh udeležencev, medsebojnem spoštovanju učiteljev in učencev ipd.

Na splošno se upošteva celostna podoba človeka, ki je osnova etičnega gledanja nase, na druge ljudi, na naravo in na situacije, v katerih se človek znajde. Poleg *Kodeksa poklicne etike psihologov* (Društvo psihologov Slovenije, 2019) se pri predmetu opira tudi na poglavja iz zbornika *Profesionalna etika pri delu z ljudmi* (Ramovš, 1996).

Pri obravnavi ustvarjalnosti razmišljamo tudi o etičnih vidikih razvijanja ustvarjalnosti glede na sposobnosti učencev, prav tako pa o dilemah različnih testiranja na tem področju.

Pri predmetu Nevroznanost je ena od osrednjih tem etika v zdravstvu: skrb za bolne, invalide ..., tudi v povezavi s skrbjo za dostojanstvo bolnikov ali v raziskave vključenih bolnikov in posameznikov. Spregovorijo se tudi o temah odločanja o življenju/smrti ter potrebni paliativi, vlogi psihologa pri tem. Izpostavi se problem zavesti v povezavi s ščitenjem življenja in z odločanjem o njem. Študenti razvijajo skrb za upoštevanje deklaracij o človekovih (in otrokovih) pravic v praksi (*Splošna deklaracija človekovih pravic*, 1948; *Konvencija o otrokovih pravicah*, 1989). Razvijajo skrb za kritično presojo in ocenjevanje etične neoporečnosti zdravstvenih praks in zdravstvenih raziskav (npr. biomedicinskih raziskav, preizkušanja zdravil, uporabe dopolnilnih tradicionalnih in alternativnih oblik diagnostike, zdravljenja ter rehabilitacije). Del seminarskih nalog je

zasnovanih z namenom, da se jih to področje lahko dotakne tudi na osebni ravni.

Predmet Osnove psihodiagnostike poglobi razumevanje pomena etike na področju psihološkega ocenjevanja in testiranja. Predavatelj tej temi posveti približno pet ur. Študenti so seznanjeni s strokovnimi področji psihologov ob upoštevanju etičnega in pravnega okvira za uporabo psihološke diagnostike. Poleg *Kodeksa poklicne etike psihologov* (Društvo psihologov Slovenije, 2019) se seznanijo tudi s kodeksom psihoterapevtske etike (*Etični kodeks Slovenske krovne zveze za psihoterapijo*, 2017; *Etični red Univerze Sigmunda Freuda Dunaj – podružnica Ljubljana*, 2022a).

Urjenje veščin za delo psihologa

Predmet Tehnike vodenja pogovora so treningi različnih načinov vodenja pogovorov, kjer se predstavi in konkretno uporablja normativno ter uporabno etiko. Ključna poudarka sta egoizem nasproti altruizmu ter vloga čustev in razuma pri oblikovanju stališč ter etičnega ravnanja. Etične dileme so pri 80 % ur vgrajene v vsebino treninga tehnik pogovora – v vsebino in analizo vodenja individualnih ter skupinskih pogovorov (npr. igre vlog). Pri predmetu se diskutira o vrednotah vodje, o vrednotah institucije in na delovnem mestu.

Navajamo nekaj primerov etičnih občutljivih situacij, o katerih se diskutira pri tem predmetu. Psiholog v delovni organizaciji razmišlja, ali pri zaposlovanju (v selekcijskih postopkih) ugoditi kapitalu s psihološkim testiranjem, kar mu daje zelo veliko moč, saj odloča o tem, ali bo človek dobil želeno delovno mesto ali ne. Problem, ki ga tukaj naslavljamo, vključuje tudi zaupnost – ali lahko psiholog v zaupnosti hrani občutljive osebne in osebne podatke o potencialnem kandidatu v postopku zaposlovanja. Po drugi strani pa se morda celo od istega psihologa pričakuje, da bo skrbel za (duševno) zdravje na delovnem mestu, pogosto tudi pomagal pri osebnih stiskah. To dvoje je zelo težko usklajevati, izpostavljena je dvojna vloga psihologa. Zelo podobna situacija je v šolski svetovalni službi: na eni strani naj bi psiholog otrokom pomagal premagovati osebne stiske, na drugi pa je zastopnik institucije, saj je učenec pogosto napoten na pogovor zaradi kršenja pravil in motenja pouka. Etična dilema, o kateri govorimo, je tudi, kako osebne vrednote psihologa podrediti klientovi koristi – npr., če ima psiholog odklonilen odnos do spolnega življenja pred poroko, kako pomagati brez obsojanja in nezavednega »vsiljevanja«
svojih pogledov tekom psihološkega pogovora klientu? Ali kako naj

psiholog ohrani profesionalni odnos tudi, ko se ne strinja s klientom, npr. o političnih vsebinah? V obeh navedenih primerih s študenti razpravljamo o pomenu integritete poklica (o poštenosti, verodostojnosti, odprtosti, nevnašanju svojih osebnih, ideoloških, političnih in verskih prepričanj v poklicno delo idr.).

Pri debatiranju in usmerjanju študentov se upošteva *Kodeks poklicne etike psihologov* (Društvo psihologov Slovenije, 2019). Pregledata se etični kodeks SFU Ljubljana kot organizacije (Univerza Sigmunda Freuda Dunaj – podružnica Ljubljana, 2022a), študenti pa za nalogo poiščejo in preberejo še najmanj tri etične kodekse organizacij, ki se jih pri pouku skupaj pregleda in prediskutira.

Pri predmetu Vodenje in timska dinamika se diskutira o in trenira vrednote vodje, vrednote institucije, vrednote na delovnem mestu, etični kodeks ter etičnost metod »teambuildinga« v organizacijah. Študenti preko projektne naloge na spletu poiščejo nekaj primerov etičnih kodeksov, sledi poglobljena diskusija. Za »svoj« tim pripravijo lasten etični kodeks, ki upošteva mednarodne smernice.

Pri predmetu Krizne intervencije in obvladovanje konfliktov se poudarek etičnega ravnanja odvija preko predstavitve načel svetovanja ter psihosocialne pomoči žrtvam nasilja v različnih okoliščinah, tudi na področju načel dela mediatorja pri reševanju konfliktov. Pri etiki svetovanja žrtvam nasilja so npr. v ospredju etična načela absolutne zaupnosti in anonimnosti; spoštovanja odločitev odrasle žrtve glede (ne)ukrepanja; upoštevanja interesov žrtve nasilja pred interesi institucij ... Tu je etična dilema glede prijave na policijo pri odrasli žrtvi, ki se ne strinja s prijavo, vendar je v primeru, da ima otroke, prijava nasilja v družini nujna; spoštovanje drugih načel pri pomoči žrtvam nasilja (ne minimaliziramo, ne obsojamo, ne sodimo po sebi, ne dvomimo v izpoved ipd.). Pri etiki mediatorja se poudarijo absolutna zaupnost; nepristranskost, nevtralnost do različnih položajev v konfliktu; spoštovanje načela prostovoljne vključitve v proces mediacije; spoštljivost do stališč v vsakem primeru; zaveza, da v mediacijo ne vključujemo storilca in žrtve, saj gre za sekundarno viktimizacijo (Rivera idr., 2012). Poudarimo, da je etika pomembna in vpliva na odločitve. Poudarimo tudi pomen skrbi za razvoj lastne vesti ter vidik čustvene zrelosti in izkušnje. Pomembno je posvetovanje pred odločitvami; za seminarsko nalogo lahko to področje poljubno izberejo; pri delu študente usmerjamo k upoštevanju smernic *Kodeksa poklicne etike*

psihologov (Društvo psihologov Slovenije, 2019). Vsega skupaj se etičnim temam posveti osem do deset ur.

Pri predmetu *Moderiranje*, ki poteka v obliki vaj, se etičnim temam posveti približno dve uri, predvsem pa se skrb za etiko vključuje v treninge. Obravnava se dogovore za delo, ki posredno vključujejo etična načela medosebnega spoštovanja (prostovoljno sodelovanje, zavarovanje šibkega člana ipd.), zaupnosti (podatkov in zgodb z osebnimi podatki ne izmenjujemo s tretjimi osebami, udeležencev ne silimo k pogovoru ...), strokovnosti (strokoven odnos enakovredno moderiramo, postavljamo meje za delo v skupini, vodimo v skladu s kompetencami) in integritete (poiščemo teme, v katere se poglobimo, citiramo informacije in obravnavamo teme z vidika psihologije). Na vsakem treningu, kjer so študenti aktivno vključeni, naslovijo teme, povezane z dogovori v skupini, vodenjem skupine, s skupinsko dinamiko in z vodenjem v čustveno zahtevni situaciji, analizirajo kompetentnosti za izvedbo pred drugimi slušatelji. Ob tem razvijajo sposobnost samorefleksije in o njej poročajo.

Pri predmetu *Teorije kulture* se opozori na pasti, na katere bi lahko naleteli pri uporabi etnografske metode.

Neobvezna praksa

Študenti lahko na dodiplomski stopnji dva predmeta, ki se izpeljeta v obliki vaj, nadomestijo z opravljanjem prakse v določeni instituciji ob mentorju psihologu. To možnost radi izberejo in jo zelo pohvalijo. Na ta način imajo priložnost priti v stik s konkretnimi etičnimi dilemami, spoznati, kako pomembno je sledenje etičnim standardom. Na koncu napišejo obsežno poročilo, kjer kritično evalvirajo delo in izpostavijo tudi etični vidik.

Magisterij

Na podoben način kot na dodiplomski stopnji se predmeti delijo na metodološke, strokovne in praktične. Pri večini od njih se skrbno vključuje vzgojo za etiko. V prvem semestru poslušajo predmet *Zgodovina uporabne psihologije*, kjer osvežijo in dopolnijo znanja ter spoznanja glede etično-moralnih problemov v poklicni dejavnosti in razvoja področja etike skozi čas.

Magistrski program, ki ga izvajamo v Ljubljani, ima poudarek na kliničnih vsebinah. Tako so poleg metodoloških predmetov močno zastopani predmeti s področja zdravstva, diagnostike, intervencijskih metod,

s poudarkom na etičnih temeljih kliničnopsihološke in svetovalne aktivnosti. Tu so npr. zakonski in etični pogledi na razvoj ter uporabo psihološke diagnoze pri predmetu Klinično-psihološka diagnostika, pri metodah in področjih dejavnosti kliničnopsihološke intervencije spoznajo različne psihološke metode za različne motnje glede na kriterije, po katerih se ločijo specifične intervencijske funkcije (npr. zdravstvo in preventive ter krizno posredovanje), poudarek je na etičnih temeljih kliničnopsihološke aktivnosti. Pri predmetu Klinična diagnoza in ocena spoznajo kriterije za oceno metodološke ter praktične kvalitete in zakonske ter etične poglede na razvoj in uporabo psihološke diagnoze. Študenti so sposobni kritično razmišljati o organizacijskih, zakonskih in etično-moralnih težavah pri izvedbi ukrepov.

V predmetniku je organiziran tudi izbirni predmet Poklicna etika in pravo, ki pa ga izvajajo na matični fakulteti na Dunaju ter po podružnicah z večjim številom študentov. Predmet je koristen, saj študentom na strukturiran način omogoči poglobljanje razumevanja etičnih problemov in načel v okviru poklica. Zajema teme o narodnih in mednarodnih etičnih vodilih: študenti pridobijo znanje, potrebno za prepoznavanje kršitev, in znanje za sprožitvev protiukrepov, če je to nujno. Poleg tega se seznanijo s poklicnim in socio-zakonskim ogrožanjem za psihološko zdravljenje.

Poleg omenjenega se študenti pri tem predmetu podrobneje seznani s Splošno uredbo o varstvu osebnih podatkov. Poglobljeno se obravnava etične vidike psiholoških raziskav pri ljudeh in živalih. Študenti imajo obvezno prakso, kjer v konkretni situaciji uporabljajo etiko na različnih področjih delovanja izbrane institucije. Pred začetkom opravljanja obvezne 625-urne prakse je organiziran poseben seminar, namenjen problematiki mobinga na delovnem mestu – teme, ki vse prevečkrat boleče poseže na področje kršenja dostojanstva in spoštovanja posameznikove integritete. Med opravljanjem prakse se srečujejo na rednih skupinskih supervizijah, na katerih v čustveno varnem prostoru supervizor bdi nad etičnostjo ravnanja vključenih oseb na različnih ravneh in z različnih vidikov.

Za uspešen zaključek študija pod mentorstvom izvedejo empirično psihološko raziskavo, kjer sledijo znanstvenim, zakonskim in etičnim standardom psihološke raziskave. Študenti konkretno in natančno pridejo v stik z raziskovalno etiko, skrbijo za varovanje osebnih podatkov,

sodelujejo z etično komisijo ipd. (npr.: Sigmund Freud University Vienna (b. l.a)).

Drugi dogodki (okrogle mize, razprave)

Na SFU Ljubljana smo z izvajanjem študijskega programa Psihologija začeli leta 2018. Podružnica je s tem dobila nove kadre, možnosti raziskovanja, ideje ipd. Kmalu se je pojavila želja po lastnih študijskih dnevih, ki smo jih prvič izvedli leta 2021. Na prvem študijskem dnevu smo v vodstvu prepoznali željo in potrebo, da okroglo mizo posvetimo prav področju etičnih dilem. Odločili smo se za naslov Spolna nedotakljivost. Povabili smo sogovornike s področij psihologije in psihoterapije, vključili smo tudi študentko psihoterapije. Na ta način je nastala koristna razprava. Najprej so gostje opredelili spolno nedotakljivost in postavili temelje ničelni toleranci do kakršnega koli prestopanja meja na področju spolnosti. Vsi gostje so si bili enotni, da SFU Ljubljana upošteva podobne razmejitve in opredelitve, kot jih npr. navaja tudi Univerza v Ljubljani. Študij psihologije pa tudi celoten akademski prostor sta okolji, ki morata biti glede etične drže še posebej zaupanja vredni, saj z njo oblikujeta in vzgajata študente. Poročilo okrogle mize smo objavili v zborniku (Poljanec in Štrukelj Kozina, 2021), napisala ga je dr. Katarina Kompan Erzar, zaposlena na SFU Ljubljana, ki je bila tudi gostja večera.

Leta 2021 smo ustanovili telefon v čustveni stiski »Prisluhnem ti«. Pogovore izvajajo za to predhodno izšolani študenti psihologije, biopsihologije, psihoterapije ter zakonskih in družinskih študij z različnih slovenskih univerz ter tudi z naše. Izkušnja prostovoljstva je za mlade dragocena in ima na njihovo osebnost pozitivne učinke. Biti takšen prostovoljec (brezplačno ponuditi svoj čas in znanje) lahko poimenujemo etika v živo. Študenti imajo enkrat mesečno redno skupinsko supervizijo v živo, vedno pa imajo možnost po telefonu poklicati enega od supervizorjev, ki so na seznamu supervizorjev prostovoljcev za pomoč študentom, ki delajo na telefonu. Na ta način lahko sproti razvijajo vidik etične občutljivosti ter dobijo možnost sprotnega učenja in izkušnjo podpore, ko so v stiski. Tudi srečevanje s študenti preko prostovoljstva je dragoceno.

Zaključek

Z leti študija se zavedanje in uporaba etike kot temelja postopno poglabljata, utrjujeta in tudi ponotranjata kot redna spremljevalca našega poklica. Zanimivost in hkrati prednost naše podružnice je, da sodelu-

je z Oddelkom za psihoterapevtsko znanost, kjer etični kodeks predstavlja osnovno gonilo kvalitetnega dela s klienti ter zavedanje, da je skrb zase (supervizije, intervizije) pri delu z ljudmi v stiski nujnost, saj le ob skrbi zase lahko dolgoročno in na optimalen način pomagamo ljudem. Psihologi in psihoterapevti tako drug ob drugem zorimo in skrbimo za osebno rast ter razvoj študentov.

Ob pisanju in dodatnem razmišljanju se zanimanje za področje etike v podružnici osveži, okrepi se zavedanje o globokem pomenu etike v našem poklicu ter odpre prostor novim idejam. Dragoceno bi npr. bilo, če bi se povezali vsi oddelki psihologije v Sloveniji in se zavezali k pripravi ter izvedbi vsakoletnega dogodka, ki bi ga posvetili enemu od specifičnih etičnih področij. Pomemben vidik ob tem je tudi vključevanje študentov v take dogodke.

Literatura

- American Psychological Association. (1953). *Ethical standards of psychologists*.
- American Psychological Association. (2017). *Ethical principles of psychologists and code of conduct*.
- Asch, S. B. (1955). Opinions and social pressure. *Scientific American*, 193(5), 31–35.
- Blum, D. (1995). *The monkey wars*. Oxford University Press.
- Burger, M. J. (2009). Replicating Milgram: Would people still obey today? *American Psychologist*, 64(1), 1–11.
- Društvo psihologov Slovenije. (2019). *Kodeks poklicne etike psihologov*.
- Evans, A. M., Levitt, D. H., in Henning, S. (2012). The application of ethical decision-making and selfawareness in the counselor education classroom. *The Journal of Counselor Preparation and Supervision*, 4(2), 3.
- Festinger, L., in Carlsmith, J. M. (1959). Cognitive consequences of forced compliance. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 58(2), 113–121.
- Kleinsman, J., in Buckley, S. (2015). Facebook study: A little bit unethical but worth it? *Journal of Bioethical Inquiry*, 12(2), 179–182.
- Koocher, G. P. (2007). Twenty-first century ethical challenges for psychology. *American Psychologist*, 62(5), 375–384.
- Korn, J. H. (1997). *Illusions of reality: A history of deception in social psychology*. SUNY Press.
- Milgram, S. (1963). Behavioral study of obedience. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 67(4), 371–378.

- Pickren, W. E., in Tomes, H. (2002). The legacy of Kenneth B. Clark to the APA: The Board of Social and Ethical Responsibility for Psychology. *American Psychologist*, 57(1), 51–59.
- Poljanec, A., in Štrukelj Kozina, A. (ur.) (2022). »Psihologija in psihoterapija z roko v roki«: zbornik – 1. študijski dan SFU Ljubljana. Sigmund Freud University Ljubljana.
- Porges, S. W. (2017). *The pocket guide to the polyvagal theory: The transformative power of feeling safe*. W. W. Norton.
- Ramovš, J. (Ur.). (1996). *Profesionalna etika pri delu z ljudmi*. Inštitut Antona Trstenjaka.
- Richards, K., Campenni, C., in Muse-Burke, J. (2010). Self-care and well-being in mental health professionals: The mediating effects of self-awareness and mindfulness. *Journal of Mental Health Counseling*, 32(3), 247–264.
- Ridley, D. S., Schutz, P. A., Glanz, R. S., in Weinstein, C. E. (1992). Self-regulated learning: The interactive influence of metacognitive awareness and goal-setting. *Journal of Experimental Education*, 60(4), 293–306.
- Rivera, E. A., Sullivan, C. M., in Zeoli, A. (2012). Secondary victimization of abused mothers by family court mediators. *Feminist Criminology*, 7(3), 234–252.
- Rymer, R. (1994). *Genie: A scientific tragedy*. Penguin.
- Sechzer, J. A., (1983). The ethical dilemma of some classical animal experiments. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 406, 5–12.
- Sigmund Freud University Vienna. (B. l.a). *Ethics commissions of the faculty*. <https://ethik.sfu.ac.at/en/>
- Silvia, P. J., in O'Brien, M. E. (2004). Self-awareness and constructive functioning: Revisiting »the human dilemma«. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 23(4), 475–489.
- Slovenska krovna zveza za psihoterapijo. (2017). *Etični kodeks Slovenske krovne zveze za psihoterapijo*.
- The Austrian Agency for Research Integrity. (2016). *Austrian Agency for Research Integrity guidelines for good scientific practice* (C. Anderson, prev.).
- Univerza Sigmunda Freuda Dunaj – podružnica Ljubljana. (2020a, 11. november). *Pravilnik o disciplinski odgovornosti študentov Univerze Sigmunda Freuda Dunaj – podružnica Ljubljana (SFU Ljubljana)*.

- Univerza Sigmunda Freuda Dunaj – podružnica Ljubljana. (2020b, 11. november). *Pravilnik o varovanju osebnih podatkov Univerze Sigmunda Freuda Dunaj – podružnica Ljubljana (SFU Ljubljana)*.
- Univerza Sigmunda Freuda Dunaj – podružnica Ljubljana. (2022a, 31. avgust). *Etični red Univerze Sigmunda Freuda Dunaj – podružnica Ljubljana (SFU Ljubljana)*.
- Univerza Sigmunda Freuda Dunaj – podružnica Ljubljana. (2022b, 31. avgust). *Pravilnik o delu častnega razsodišča Univerze Sigmunda Freuda Dunaj – podružnica Ljubljana (SFU Ljubljana)*.
- Watson, J. B., in Rayner, R. (1920). Conditioned emotional reactions. *Journal of Experimental Psychology*, 3(1). <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/h0069608>
- World Medical Association. (2013). World Medical Association Declaration of Helsinki: Ethical principles for medical research involving human subjects. *JAMA*, 310(20), 2191–2194.
- Zupan, T., in Bucik, V. (2000). Etični problemi pri praktičnem delu psihologa. *Psihološka obzorja*, 9(4), 25–43.